

Att skicka pengar till hemlandet – Remitteringar från den somaliländska diasporan i Sverige

nr 3 2009 årgång 37

Remitteringar – pengar som migranter skickar till sitt ursprungsland – har stor betydelse för många utvecklingsländer och är ett växande forskningsområde. Trots detta är remitteringar från Sverige ett närmast outforskat ämne. Denna artikel redogör för en empirisk studie av remitteringar från Sverige till Somaliland. Fokus i studien ligger på motiv till remitteringar: Vilka faktorer avgör om en individ skickar pengar till sitt ursprungsland och hur mycket som skickas? Studien finner att utbildning, heltidsarbete och eget boende uppvisar ett positivt samband med storleken på remitterat belopp, medan inkomst uppvisar ett negativt samband med remitterat belopp. Resultaten tyder på att en förändring i den somaliländska gruppens utbildning och sysselsättning i Sverige kan få betydande effekt på remitteringsflödet till Somaliland.

MIRI STRYJAN

är ek mag i national-ekonomi och undervisar för närvarande i nationalekonomi på grundnivå vid Stockholms universitet. miri.stryjan@ne.su.se

De samlade remitteringarna till utvecklingsländer uppgår i dag till dubbelt så mycket som det samlade biståndet och remitteringar ses till viss del som ”det nya biståndet” (Kapur 2004). Eftersom remitteringar utgör en betydande inkomstkälla för många länder är det viktigt att undersöka vilka faktorer som påverkar beslutet att remittera. Få empiriska studier på mikronivå har dock gjorts inom detta område. Trots att Sverige är ett land med hög andel invandrad befolkning, är remitteringar från Sverige ett närmast outforskat ämne – mig veterligen har inga tidigare studier av remitteringsmotiv gjorts i ett svenskt sammanhang.

Denna artikel redogör för en studie av remitteringar¹ från Sverige till Somaliland.² Somalier/somaliländare är en stor invandrargrupp i Sverige och remitteringar spelar en mycket viktig roll i Somalilands ekonomi. 1999 beräknades de totala remitteringarna till Somaliland uppgå till 500 miljoner dollar (Ahmed 2000) och de har med stor sannolikhet ökat sedan dess. Remitteringsinflödet till *Somalia* är ca fyra gånger så högt som det internationella biståndet till landet (Kulaksiz och Purdekova 2006). Sverige är bland de tio vanligaste migrationsdestinationerna för somalier.³ Sannolikt kommer alltså en inte försumbar del av remitteringarna till Somaliland från den somaliländska diasporan i Sverige. Analysen syftar till att kartlägga hur

Denna artikel bygger på min magisteruppsats i nationalekonomi (Stryjan 2007). Jag vill rikta ett stort tack till de aktiva inom Somaliland riksförbund som hjälpt mig med kanaler för att dela ut min enkät, samt till alla som ställt upp och besvarat enkäten. Jag vill även tacka Jan Pettersson samt min handledare Lena Nekby för värdefulla synpunkter, uppmuntran och inspiration under arbetet med uppsatsen. Jag hänvisar till uppsatsen för detaljer kring datainsamling, metod och fullständig redovisning av resultaten.

¹ Det finns flera definitioner av remitteringar. I denna artikel definieras remitteringar som egenrapporterade pengar som sänds till familj, vänner eller sparande/investeringar i ursprungslandet. Detta är också den remitteringstyp som är mest aktuell i Somaliland på grund av avsaknaden av ett banksystem.

² Somaliland ligger officiellt i norra delen av Somalia, men strävar sedan 1991 efter att bli erkänt som självständig stat (UNDP 2004).

³ World Bank (2007).

olika faktorer, som inkomst och utbildning, påverkar remitteringar från Sverige till Somaliland. Data kommer från en enkätundersökning utförd bland medlemmar i somaliländska föreningar under 2007.

I följande stycke ges en teoretisk och empirisk bakgrund till det studerade ämnet. Sedan följer en kort översikt över politik, ekonomi och remitteringar i Somalia/Somaliland. Därefter beskrivs urvalet och resultaten av den empiriska analysen presenteras. Artikeln avslutas med en sammanfattande diskussion.

1. Varför skickar man pengar?

Varför skickar då migranter en del av sin inkomst till vänner och familjemedlemmar i ursprungslandet?⁴ Frågan kan tyckas banal – det är väl naturligt att man vill hjälpa sin familj och sina vänner? – och med säkerhet är kärlek och empati en viktig faktor bakom remitteringar. Teoretiska förklaringar till remitteringsmotiv grundar sig främst i individers preferenser för att ”vilja hjälpa”. Empiriska studier undersöker i stället hur denna vilja att hjälpa tar sig uttryck genom att studera samband mellan remitteringar och observerbara faktorer som inkomst, familjesituation, tid i värdlandet och utbildning.

Genom detta skapas alltså kunskap om hur remitteringsflödet påverkas av sändarens situation. Denna kunskap kan användas för att utforma policyförslag eller fatta beslut kring bistånd grundade på realistiska förväntningar – kan remitteringar antas vara ett stabilt inflöde av pengar till ett land, kan man räkna med remitteringar som ”det nya biståndet”?

Två av de teoretiska förklaringarna till remitteringar som är mest relevanta i den grupp som studeras här är altruism och riskspridning.⁵ Enligt den altruistiska teorin ingår andra individers – exempelvis släktingars – nytta i individens nyttofunktion. Därför vill migranten hjälpa dessa genom att dela med sig av den högre lön denne tjänar i det nya landet. Riskspridningsmodellen bygger på att en slumpfaktor, såsom vädret, påverkar hushållets huvudsakliga inkomstkälla i ursprungslandet, vilket är vanligt i utvecklingsländer (Rapoport och Docquier 2005). Vid dåligt fungerande kapitalmarknader kan investering i att en person ur hushållet emigrerar vara det enda sättet för hushållet att diversifiera sina inkomstkällor. I den teoretiska litteraturen behandlas ett antal andra förklaringsmodeller för remitteringar; se Rapoport och Docquier (2005) för en bra översikt. Många av dessa modeller är dock anpassade för tidsbegränsad arbetskraftsmigration, där remitteringar/sparande är huvudsyftet och därför mindre användbara för att förstå mer långvarig eller permanent migration.

Trots ett stort teoretiskt material om motiven bakom remitteringar

⁴ Teorier kring remitteringsmotiv skiljer inte mellan *hurvida* man skickar pengar och *hur mycket* man skickar (Menjivar m fl 1998 är exempel på en empiriskt studie som gör just detta). I denna studie ligger fokus på remitteringsbelopp.

⁵ Riskspridningsmodellen bygger på en modell, utarbetad av Arrow (1963), för riskspridning inom medicinsk vård.

finns relativt få empiriska studier på området. Några av dessa har gjorts i ursprungsländerna – t ex Durand m fl (1996) studie av remitteringar till Mexiko – andra är, liksom denna studie, baserade på datainsamling bland migranter i värdländerna (Menjivar m fl 1998; Holst och Schrooten 2006).

Dessa studier finner vanligtvis ett positivt samband mellan *inkomst* och remitteringar samt mellan att ha *arbete* och remitterad volym. Troligen beror detta helt enkelt på att individer med högre inkomst har möjlighet att remittera mer. Studierna finner även att remitteringarna ökar med antal *utbildningsår* och avtar med *tiden* i värdlandet, då banden till ursprungslandet försvagas med åren. Ytterligare resultat – som förklaras på liknande sätt – är ett positivt samband mellan remitteringar och *nära familjemedlemmar* i ursprungslandet, samt ett negativt samband då migranten har nära familjemedlemmar i värdlandet.

Då familjerelationer är tätt kopplade till kultur finns det skäl att tro att remitteringsmotiven skiljer sig åt mellan olika etniska grupper och remitteringsmönster kan även påverkas av situationen i värdlandet (i detta fall Sverige). Detta gör att resultat från tidigare studier inte utan vidare kan generaliseras. Exempelvis kan den starka klantillhörigheten i Somaliland med en vid definition av "familjen" göra fokus på *nära familjemedlemmar* mindre i denna grupp än i andra grupper vars remitteringsmotiv studerats. Denna studie bör ses som en första inblick i hur remitteringsmotiv ser ut i den somaliländska diasporan i Sverige.

2. Översikt över politik, ekonomi och remitteringar i Somalia/Somaliland

Somaliland ligger i norra delen av Somalia och utgörs av det f d brittiska protektoratet Brittiska Somaliland. 1991 utropade sig regionen till en självständig stat, Somaliland, som i dag i praktiken fungerar autonomt från övriga Somalia men som ej har uppnått internationellt erkännande som självständig stat (UNDP 2004). Sedan 1991 befinner sig Somalia i inbördeskrig och har ingen fungerande statsapparat. Somaliland karakteriseras av relativt lugn och mer ekonomisk stabilitet än vad som råder i övriga Somalia (ibid).

Fungerande banker saknas i dag i hela Somalia inklusive Somaliland och remitteringsindustrin bestående av privata företag är den enda fungerande finansiella sektorn i landet (Kulaksiz och Purdekova 2006). 1998-99 var det årliga remitteringsinflödet omkring 500 miljoner dollar: 4 gånger så mycket som värdet av Somalilands viktigaste exportvara boskap (Ahmed 2000). 21 597 personer födda i Somalia bodde i Sverige år 2007 (SCB). Inga officiella siffror finns över antalet migranter från *Somaliland* men antalet somaliländare i Sverige uppskattades till mellan 5 000 och 7 000 år 2007.⁶

⁶ Personlig kontakt/intervju med Eidarus Adan, ordförande i Somali Relief Association Sweden samt e-postkorrespondens med Gunnar Kraft, Programme Coordinator, Göteborgsinitiativet.

3. Datainsamling och urval

Data samlades in under våren 2007 genom en enkätundersökning. På grund av tids- och resursbegränsning kunde urvalet inte göras slumpmässigt bland alla somaliländare bosatta i Sverige, vilket hade varit önskvärt för att få ett mer allmängiltigt resultat. Målpopulationen är i stället somaliländare bosatta på större orter i Sverige och aktiva i Somaliland Riksförbund.⁷ Enkäten delades ut vid tre sammankomster anordnade av Somaliland Riksförbund under våren 2007:

1. Somaliland Riksförbunds årsmöte i Göteborg den 14 april.
2. Ett möte i Kista den 20 april med besök av en somaliländsk politiker.
3. En fest i Husby med anledning av Somalilands nationaldag den 18 maj.

I enkäten ställdes frågor om respondenternas utbildning, sysselsättning, familjesituation, tid i Sverige, relation till hemlandet, samt remitteringsbeteende. På grund av ämnets känsliga karaktär gjordes bedömningen att det var nödvändigt att göra enkäterna anonyma.

Flera brister finns med datamaterialet: Dels skilde sig svarsfrekvensen åt mellan de olika tillfällena. Den var högre vid de två senare sammankomsterna då jag själv var närvarande och gavs tillfälle att kort presentera och förklara syftet med studien.

Dels finns det anledning att tro att de personer som är aktiva i föreningar har egenskaper som inte är representativa för gruppen somaliländare i Sverige som helhet. Exempelvis är utbildnings- och inkomstnivån ofta högre bland de föreningsaktiva.⁸ Andelen i arbete bland respondenterna är markant högre än bland *somalier* i allmänhet (Aden Abdi 2006). Resultaten av studien är därför endast generaliserbara till den grupp som var närvarande vid dessa sammankomster. De kan dock ge en fingervisning om hur mönstret ser ut också bland somaliländare/somalier i Sverige i allmänhet.

4. Analys och resultat

Tabellerna 1 och 2 ger en översikt över de centrala variablerna i datamaterialet. Dataöversikten är för hela urvalet, dock förekommer bortfall på vissa variabler vilket gör att antalet observationer varierar mellan 96 och 74. För variabeln remitteringar till familj är antalet observationer 83 och för totala remitteringar är antalet observationer endast 74.

I tabell 3 sammanfattas resultaten från minsta-kvadratskattningar (OLS) av sambandet mellan remitterat belopp och förklarande variabler: kön, variabler som indikerar stabilitet i sändarens livssituation, variabler som indikerar relationen till Sverige och till Somaliland, familjevariabler, inkomst, utbildning samt insamlingstillfälle. I analysen inkluderades även

⁷ Somaliland riksförbund är en paraplyorganisation med 33 lokalföreningar som medlemmar. Totalt är 1 820 personer medlemmar i dessa föreningar (Aden Abdi 2006).

⁸ Personlig kontakt/intervju med Eidarus Adan, ordförande i Somali Relief Association Sweden.

Variabel	Andel "ja"	Variabel	Andel "ja"
Man	0,65	Planerar återflytt	0,61
Kvinna	0,35	Barn i Sverige	0,59
Heltidsarbete	0,71	Förälder i Somaliland	0,61
Eget boende	0,73	Hög utbildning	0,86

Tabell 1
Deskriptiv statistik
för kvalitativa vari-
abler

Variabeln hög utbildning är definierad som gymnasie- eller högskoleutbildning.

Källa: Egna beräkningar.

Variabel	Max värde	Min värde	Medelvärde	Standardavvikelse
Ålder	67	21	38,24	10,67
År i Sverige	47	1	15,15	7,52
Månadsinkomst	25 001	4 500	13 313	6 023
Remitteringar totalt (kr per år)	96 714	0	15 618	17 994
Remitteringar till familj och vänner (kr per år)	42 746	0	9 660	9 335

Tabell 2
Deskriptiv statistik
för kvantitativa vari-
abler

För variabeln remitteringar till familj finns fyra avvikande observationer på ca 40 000 kr. Trimmas dessa bort sjunker medelvärdet till 7 967 och standaravvikelsen till 6 633. För variabeln remitteringar totalt finns fyra avvikande observationer som överstiger 55 000 kr. Tas dessa bort sjunker medelvärdet till 12 583 och standaravvikelsen till 11 567. Variabeln inkomst är definierad som nettointkomst efter skatt. Maximi- och minimi-värdena för inkomst är schablonvärden som använts för den övre respektive undre gränsen för de i enkäten angivna intervallen (dessa individer har svarat att de tjänar mindre än 5 000 kr resp mer än 25 000 kr).

Källa: Egna beräkningar.

ålder, civilstånd, och huruvida familjen i Somaliland bodde på landsbygden. Här redovisas dock endast de variabler som uppvisar ett signifikant samband med remitteringar. För den fullständiga analysen, se Stryjan (2007). Observera att datamaterialet innehåller relativt få observationer⁹ och att en generalisering utifrån resultaten därför bör göras med försiktighet.

I modell 1 och 2 analyseras totalt remitterat belopp. Vi ser att sambandet mellan remitterat belopp och inkomst är negativt och statistiskt signifikant: för en inkomstökning med 100 kr minskar remitterat belopp med 0,9 procent då inkomst inkluderas obetingat av utbildning och med 0,7 procent då utbildning inkluderas i modellen.

Givet inkomstnivå uppvisar variablerna Eget boende respektive Heltidsarbete däremot ett starkt positivt samband med remitteringsbelopp. En stabilitet i livs- och inkomstsituationen tycks alltså leda till högre remitteringar, allt annat lika. Planer på återflytt uppvisar ett signifikant positivt samband: de individer som planerar återflytt remitterar omkring dubbelt så mycket som de som planerar att stanna permanent i Sverige. Detta stämmer

⁹ Notera att urvalet i "Modell 2 familj" skiljer sig något från urvalet i modellerna 1 och 2.

Tabell 3
Sammanfattning
OLS-analys av
remitterat belopp
(Modell 1-2 visar
totalt remitterat
belopp, medan
”Modell 2 familj”
endast visar belopp
remitterat till *familj*
och *vänner*.)

Oberoende variabler	Modell 1	Modell 2	Modell 2 Familj
Kön			
Man ^a	0,754*	0,286	0,182
Stabilitetsvariabler			
Heltidsarbete ^a	1,480***	0,945*	0,965**
Eget boende ^a	0,940*	0,678(*)	0,643*
Förankringsvariabler			
År i Sverige	0,005	-0,009	-0,043*
Planerar återflytt ^a	1,368***	0,940**	0,564*
Familjevariabler			
Barn i Sverige ^a	-0,623**	-0,276	-0,352
Förälder i Somaliland ^a	-0,468(*)	-0,190	0,391(*)
Inkomst & Utbildning			
Inkomst (100-tal kr)	-0,009***	-0,007**	-0,004(*)
Hög utbildning ^a		1,514***	0,807*
Insamlingstillfälle			
Tillfälle 1 ^a	-1,502***	-1,342***	-0,761**
Tillfälle 2 ^a	-0,844(*)	-0,564	-0,368
Antal observationer	n = 52	n = 52	N = 59

^a variabeln antar värdet 1 om ”ja”, annars 0.

*** = signifikant på 1%; ** = signifikant på 5%; * = signifikant på 10%, (*) = signifikant på 15%. För variabeln remitteringsbelopp används logaritmerade värden och resultaten ska därför tolkas i procent. Då datamaterialet är litet redovisas även 15 procent signifikansnivå, för att kunna påvisa trender i materialet även vid svag signifikans.

Källa: Egna beräkningar.

med resultat från tidigare studier. Individer med egna barn i Sverige remitterar – i linje med teori och tidigare studier – mindre än individer som ej har barn i Sverige. Detta samband är dock endast signifikant i en modell. Då vi kontrollerar för utbildning ser vi att respondenter med högre utbildning remitterar signifikant mer än andra.

I den tredje kolumnen i tabell 3 undersöks sambanden mellan remitteringar till *familj och vänner* och de bakgrundsvariabler som ingår i ”modell 2”. De skillnader som observeras mellan analyserna av totalbelopp och belopp till familj kan hänföras till remitteringar till investeringar.¹⁰ Resultaten pekar på en signifikant negativ trend för sambandet mellan tid i Sverige och belopp till familj: för varje år respondenten tillbringat i Sverige sjunker beloppet som remitteras till familj med 4,3 procent, allt annat lika. Vi ser även att trots den vida familjeuppfattningen påverkas remitteringar till familj positivt av nära familjemedlemmar i Somaliland. Utbildade individer tycks remittera mer till familj givet inkomstnivå, medan inkomst även här har ett svagt negativt samband med remitterat belopp.

¹⁰ Det hade varit önskvärt att även separat analysera remitteringsbelopp till investeringar men på grund av ett litet antal observationer kunde detta inte göras inom ramen för studien.

Överlag uppvisar tillfälle 1, årsmötet, ett negativt samband med beloppet som remitteras. Deltagarna vid tillfälle 1 har en genomsnittligt högre inkomst och utbildning än deltagarna vid övriga tillfällen och har även bott längst tid i Sverige. En förklaring till att denna grupp remitterar mindre kan vara att den på olika sätt, som ej är observerbara i enkäten, är mer förankrad i det svenska samhället. En alternativ förklaring är att dessa individer bidrar till Somaliland på andra sätt än med egna remitteringar, exempelvis genom engagemang i biståndsprojekt eller politiskt påverkansarbete.

5. Avslutande diskussion

Denna artikel har redogjort för en empirisk studie av remitteringsmotiv bland somaliländare i Sverige. Resultaten av analysen utmärker sig på tre viktiga punkter: (1) Inkomst uppvisar ett negativt signifikant samband med remitteringsbelopp. (2) Variabler som indikerar stabilitet i respondentens livssituation – framför allt heltidsarbete – har ett starkt, positivt samband med beloppet som remitteras, både till familj och totalt sett. (3) Hög utbildning uppvisar, givet inkomst, ett starkt positivt samband med remitteringsbeloppet. Det negativa sambandet mellan remitteringar och inkomst skiljer sig från resultaten i tidigare studier, men skulle kunna förklaras med att det finns många aspekter av integration som är svåra att mäta, trots att modellen försöker fånga upp ”integration” genom att inkludera förankrings- och familjevariabler. En ökning i inkomst kan vara positivt korrelerad med framgång på den svenska arbetsmarknaden och därmed även med integration. Detta kan leda till att behovet av att behålla en god relation med familjen i hemlandet försvagas och därmed till en minskning i remitteringar. En annan möjlig förklaring är att individer med högre inkomst kommer från rikare familjer, där behovet av remitteringar är mindre. Bemärk att det samband vi ser för inkomst framför allt observeras i en grupp av individer med heltidsarbete. Möjligen skulle inkomst ha större betydelse i ett urval med en mer varierad sysselsättningssituation. Som nämnts tidigare har en hög andel av respondenterna heltidsarbete jämfört med i den somaliländska populationen i Sverige i stort.

Med tanke på detta är det intressant att just sysselsättningen i det studerade urvalet uppvisar ett starkt positivt samband med remitterat belopp kontrollerat för inkomst. Då en hög andel somalier/somaliländare i dag är arbetslösa skulle en ökning av sysselsättningen i denna grupp markant kunna påverka remitteringsbeloppet från Sverige om detta samband håller även utanför urvalet.

Utbildade i urvalet remitterar vid en given inkomstnivå mer än individer som saknar utbildning, både till familj och vänner och totalt sett. Även här kan integrationsaspekter spela in. Matchningen mellan utbildningsnivå och yrke är ett problem bland invandrare i Sverige och det är därför möjligt att individer med hög utbildning är frustrerade över sin situation på arbetsmarknaden, vilket motiverar till att behålla starka band till ursprungslandet

och därmed till högre remitteringar. Med tanke på de samband som observeras mellan remitteringar och inkomst, heltidsarbete och utbildning vore det intressant att i framtida studier kontrollera för typ av arbete, exempelvis genom sektor eller lönekategori.

Den behandlade studien har gjorts på ett litet datamaterial och framtida studier får utvisa i vilken utsträckning de tendenser som observerats är generaliserbara även till hela gruppen somaliländare och till andra invandrargrupper i Sverige. Vid genomförandet av studien har det funnits flera resursbegränsningar, framför allt ekonomiska. I framtida undersökningar bör enkäterna översättas till den studerade populationens modersmål. Intervjuer med en enkät som intervjumall kan också förbättra resultaten genom att man fångar upp respondenter med läs- och skrivsvårigheter och undviker att frågor tolkas fel. En risk med intervjuer är dock att det minskar känslan av anonymitet.

Remitteringsmönster påverkas i hög grad av kulturen i migrantens ursprungsland. De påverkas dock också av karakteristika hos värdlandet som inverkar på migrantens livssituation medan denne befinner sig där. Ur den synpunkten är denna studie intressant som första studie över remitteringar i Sverige och studier av remitteringsmotiv hos andra invandrargrupper bör göras för att bättre förstå de mekanismer som samverkar för att skapa mönster för remitteringar från Sverige.

REFERENSER

- Aden Abdi, Y (2006), "Somali-Diaspora in Sweden – Political Participation and Civic Engagement", presentation vid SIRC Konferensen 2006, Lund.
- Ahmed, I (2000), "Remittances and their Economic Impact in Post-war Somaliland", *Disasters*, vol 24, s 380-389.
- Arrow, K J (1963), "Uncertainty and the Welfare Economics of Medical Care", *American Economic Review*, vol 53, s 941-973.
- Durand J, W Kandel, E A Parrado och D S Massey (1996), "International Migration and Development in Mexican Communities", *Demography*, vol 33, s 249-264.
- Holst, E och M Schrooten (2006), "Migration and Money – What Determines Remittances? Evidence from Germany", DIW Discussion Papers 566, Berlin.
- Kapur, D (2004), "Remittances: the New Development Mantra", G-28 Discussion Paper Series 29, United Nations.
- Kulaksiz, S och A Purdekova (2006), "Somali Remittance Sector: A Macroeconomic Perspective", i Maimbo, S M (red), *Remittances and Economic Development in Somalia: An Overview*, Conflict Prevention and Reconstruction Unit, Working Paper Series 38, World Bank, Washington.
- Menjivar, C, J DaVanzo, L Greenwell och B Valdez (1998), "Remittance Behavior among Salvadoran and Filipino Immigrants in Los Angeles", *International Migration Review*, vol 32, s 97-126.
- Rapoport, H och F Docquier (2005), "The Economics of Migrants' Remittances", IZA Discussion Paper Series 1531, Bonn.
- SCB, diverse årgångar, Statistikdatabasen, ämnesområde "Befolkning, Utrikes födda i riket efter födelseland, ålder och kön. År 2000-2007".
- Stryjan, M (2007), "Att skicka pengar till hemlandet – en studie av remitteringsmotiv bland somaliländare i Sverige", magisteruppsats vid Nationalekonomiska institutionen, Stockholms universitet, <http://mistry.ownit.nu/>.
- UNDP (2004), "Feasibility Study on Financial Services in Somalia, Updated Final Report February 2004", producerad av KPMG, UNDP, New York.
- World Bank (2007), "Migration and Remittances Factbook, Migration and Remittances in Somalia", <http://siteresources.worldbank.org/INTPROSPECTS/Resources/334934-1181678518183/Somalia.pdf> (2007-11-06).